

KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

Rossini, Bellini ve Devonshire Dükü

Başrollerinde 19. yüzyılın en önemli müzisyenleri arasında yer alan Schubert, Hummel, Hiller, Rossini, Bellini, Grisi'nin de bulunduğu ve aynı zamanda o yüzyılın müzik tutkunu bir İngiliz asilzadesini de yakından tanımamızı sağlayacak bir ilişkiler yumağını yakından tanımaya ne dersiniz?

Alman besteci, orkestra şefi, piyanist ve yazar Ferdinand Hiller'in (1811-1885) adını günümüzde müzik tarihçileri dışında pek kimseler bilmez. Oysa Frankfurt doğumlu Hiller devrinin bütün deha sahibi bestecilerini yakından tanıma fırsatını elde etmiş, yaşamı 19. yüzyıl Romantik müzik tarihçesinin bir tür referans kitabı gibi okunacak türden kıymetli bir sanatçıydı. İlk konserini daha 10 yaşındayken Mozart'ın bir piyano konçertosunu çalarak vermişti. Kendisinden iki yaş büyük olan Mendelssohn'la yakın dostluk kurmuş, onun tavsiyesiyle Weimar'da Johann Nepomuk Hummel'in öğrencisi olmuştu. Weimar'da Goethe ile tanışmış, 1827'de Hummel ile birlikte Viyana'ya seyahat ederek ölüm döşeğindeki Beethoven'a saygısını sunmuş ve gelenek olduğu üzere büyük bestecinin saçından bir tutam kesip saklamayı ihmal etmemişti. Seneler sonra o bir tutam saçın bir buçuk asırlık macera dolu öyküsü Russell Martin'in *Beethoven's Hair* (2001) kitabına ve belgesellere dahi ilham verecekti.

Viyana'da buldukları sırada Hummel ve Hiller, Schubert'in bariton arkadaşı Johann Michael Vogl'a piyanoda eşlik ettiği, *Winterreise* konserine de katılmıştı. Hiller o özel konser esnasında hocasının gözyaşlarını tutamadığına da tanık olmuştu. 1828'de yedi yıl süreyle Paris'e yerleşen Hiller; Berlioz, Chopin ve Liszt ile de dostluklar kurdu. Hatta Chopin 1834'te yayımladığı Opus 15, Üç Noktürn'ünü Hiller'e ithaf etti. Cherubini, Halevy, Meyerbeer ve

Ferdinand Hiller

Rossini gibi bestecilerden teşvik gören Hiller, 1843-44 sezonunda ise Leipzig Gewandhaus Orkestrası'nın şefi oldu. 4 Aralık 1845'te Schumann'ın La minör Piyano Konçertosunun prömiyeri Dresden'de Clara Schumann'ın solistliğinde gerçekleşirken orkestrayı idare eden Hiller'den başkası değildi ve Schumann Konçertosunu ona ithaf etmişti. Aynı yılın 19 Ekim'inde *Tannhäuser* Dresden'de ilk olarak sahnelenirken Wagner'e prodüksiyon hazırlıklarında yardım eden de yine Hiller olmuştu.

Zaman içerisinde Hiller'in Beethoven, Mendelssohn ve Rossini'ye dair anıları da kitaplaşacaktı. Zira 1855 yılının Eylül ayında,

Kırım Savaşı devam ederken ve Sivastopol henüz yeni düşmüşken, Hiller, Rossini'yle Fransa'nın şirin sahil kasabası Trouville'de karşılaşmıştı. Buradaki buluşmalarında Hiller ünlü maestrodan dinlediği anılarını düzenli şekilde kaleme alıyor ve bu anılar o ara dünyanın çeşitli müzik dergilerinde haftalık fasiküller halinde yayımlanıyordu. Boston'da yayımlanan *Dwight's Journal of Music* de bunlara yer veren dergiler arasındaydı. Her iki müzisyen de eşleriyle birlikte Trouville'in ünlü Casino-Salonu'nda kalıyorlardı. Trouville'i Marcel Proust'un buraya yaptığı düzenli ziyaretlerden ve Monet'nin o canlı tablolarından bilirdim de Rossini'nin de burada bir yaz geçirmiş olduğunu doğrusu hiç bilmezdim. Şimdi Trouville'de neden bir "Rue Rossini" olduğunu daha iyi anlıyorum. Rossini buraya Paris'teki doktorunun tavsiyesi üzerine, deniz havası almak için o yılın Temmuz ayında gelmiş ve Eylül sonuna kadar kalmıştı. Hiller'le buluşmaları 2-19 Eylül arası gerçekleşmişti. Derginin 2 Şubat 1856 tarihli sayısında yayımlanan son sohbet, Rossini Hiller'e her nedense, İngiltere'nin ünlü ve en varlıklı asilzade

ailelerinden Devonshire Dükü ile tanışmasını anlatmıştı. 1823 yılında Londra'ya doğru yola çıkmış olan Rossini o ara Milano'da bulunan Dük'le tesadüfen bir ahbabı aracılığıyla tanışmıştı.

Rossini düke yemek sonrası şarkı söylüyor

"Dükü görmeye giden bir ahbabım, üzerimde bir İngiliz asilzadesinin salonuna yakışır türden bir kılığım olmamasına rağmen, bensiz gitmeye razı olmadı" diye sözlerine başlamıştı Rossini ve şöyle devam etti: "Ancak çok büyük bir müzik hayranı olan Dük, nezaketiyle beni büyüledi; birlikte yemek yedik ve yemek sonrası ona iki, üç şarkı söyledim". Hiller ise yemek üzerine şarkı söylemenin doğru olup olmadığını sorgulamakta gecikmemişti. "Evet, ama şunu itiraf etmeliyim ki böylesine güzel bir yemeğin ardından hiç bu kadar şevkle ve coşkuyla şarkı söylememiştim" diye cevapladı Rossini. Üstelik Dük hazretleri o buluşma sonrasında maestroya Londra'da yardımcı olması için nüfuzlu çevrelere

Claude Monet'in fırçasından Trouville, 1870, (Wadsworth Atheneum Müzesi)

Rossini, 1865 (Fotoğraf Etienne Carjat)

takdimini sağlamak üzere referans mektupları da vermişti. 20 yıl sonra Rossini Bologna'nın pazar meydanında dolaşırken tekrar Devonshire Dükü ile karşılaşacaktı. Dük besteciyi hemen tanıdı. Yanına geldi ve bestecinin elini sıktı. Birkaç gün sonra ise, söz verdiği üzere, onu evinde ziyaret etmeyi ihmal etmedi. O ziyarette Rossini'ye kıymetli bir enfiye kutusu da hediye etti. Ancak Rossini enfiye kutusunun maddi kıymetinden ziyade Dük'ün kendisine göstermiş olduğu bu manevi nezaketten ötürü bir hayli etkilenmişti.

Rossini'ye böylesine samimi bir yakınlık gösteren 6. Devonshire Dükü William Cavendish (1790-1858) idi. Hiç evlenmediği için aile arasında "Bekâr" Dük olarak bilinirdi. Bir hayli rafine zevkleri olan Dük iyi bir koleksiyoner olduğu kadar resim ve heykel sanatından da çok iyi anlardı. Topladığı nadir kitaplardan bir araya getirdiği geniş bir kütüphane oluşturmuştu. 1811'de babasının ölümünün ardından 6. Dük olduğunda henüz 21 yaşındaydı ve aralarında kale, saray ve malikânelerin bulunduğu sekiz tane ev ona kalmıştı. Bunların en görkemlisi hiç şüphesiz ki bütün ömrünü adadığı Derbyshire'daki Chatsworth House idi. Her ne kadar "ev" olarak bilinse

de burası İngiltere'nin Peak District olarak bilinen bir doğa cennetinin ortasında 175 odalı, mini bir Versailles havasında, Barok bir saray. Sonradan 6. Dük buraya neo-klasik bir kanat daha inşa ettirecek ve o çok sevdiği evinin kılavuz kitabını yazacaktı. Çiçeklere ve bahçelere de meraklıydı 6. Dük ve baş bahçıvanı Joseph Paxton ona (bugün ne yazık ki yerinde olmayan) dev boyutlarda bir sera inşa etmişti. Bu sera sonradan Paxton'ın tasarladığı ve 1851'de Hyde Park'ta açılan Büyük Endüstri Sergisi'nin evi olan Crystal Palace'a ilham verecekti ki, bu camlı sarayda Sultan Abdülaziz 1867'de Londra'yı ziyaret ettiği zaman 1.600 kişilik bir İngiliz korosundan Türkçe dilinde bir kaside dinleyecekti.

Bekâr Dük'ün çağdaş müzik sevgisi, kız kardeşi olan Granville Kontesi Harriet Leveson-Gower'a uzun bir mektup havasında yazmış olduğu Chatsworth kılavuz kitabındaki ifadesinden de gayet net bir şekilde anlaşılıyor. Sarayın heybetli müzik

Devonshire Dükü William Cavendish
(Emre Aracı koleksiyonu)

Eski bir kartpostalda Chatsworth House

odasını tasvir ederken geçmiş devirde burada pek çok defalar dans edildiğini yazıyor, ama artık kendi orkestrasının burada çok daha ciddi bir repertuar seslendirdiğini de ekliyor ve kız kardeşinden buradaki şömine çerçevesinin Mendelssohn'un *Bir Yaz Gecesi Rüyası*'nı dinlediğini hayal etmesini istiyordu. Uvertürünü 1826'da bestelediği bu eserini Mendelssohn'un 1842'de bir süit olarak

tamamladığı düşünülür ve dükün kılavuz kitabını 1844'te kaleme aldığı göz önünde tutulursa *Bir Yaz Gecesi Rüyası* Chatsworth için gerçekten de çağdaş bir yapıt idi o zamanlar. Dük'ün orkestrası, o devrin gazetelerine bakılırsa, zaman zaman repertuarını da kendisinin seçtiği, düzenli konserler de verirdi ve hatta bu konserlerin bazıları,

Chatsworth House, Derbyshire, (Fotoğraf Emre Aracı)

Günümüze sadece demir bahçe kapıları ulaşan Londra'daki Devonshire House

bugün ne yazık ki sadece armalı demir bahçe kapısı günümüze ulaşmış olan, Londra'nın Green Park'ına bakan Devonshire House'da gerçekleşirdi. O zaman evde kandillerin aydınlattığı görkemli salonlar açılır ve bütün Piccadilly, aristokratların sıra sıra dizilmiş at arabalarıyla dolardı. 1825 tarihli *The Quarterly Musical Magazine and Review* dergisinin VII. cildinde (s. 302) duyurulduğuna göre 13 Mayıs 1825'de Devonshire Dükü'nün ikinci konserinde, piyanoda adı "Master Litz" olarak verilmiş olan 14 yaşındaki Franz Liszt de sanatçı kadrosu arasında yer almış ve konser Rossini'nin *Il Tancredi* operası finaliyle son bulmuştu.

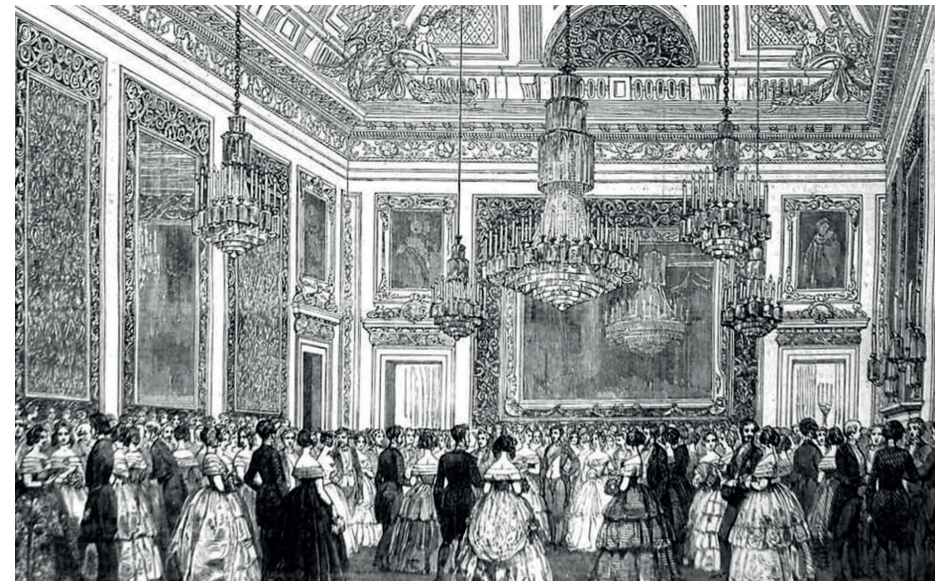
Esasında Devonshire Dükü İtalyan operasına bir hayli düşküdü ve söylenene göre en sevdiği besteci Vincenzo Bellini idi. Zira 21 Mayıs 1835'te Bellini'nin son operası *I Puritani*'nin Londra prömiyeri King's Theatre'da gerçekleşirken o gün kırk beşinci yaşını dolduran Dük bu anlamlı gününü Bellini prömiyerine katılarak kutlamayı tercih etmişti. Üstelik operanın dört gün sonra tekrar edilen temsiline de gidecek ve özel piyanisti Charles Coote'a bu operadan bölümleri sıklıkla tekrarlatıyordu. Nitekim prömiyerde Elvira'yi canlandıran İtalyan soprano Giulia Grisi de Devonshire House'un müdaviimleri arasındaydı. John Rosselli'nin *The Life of Bellini* (Cambridge University Press, 1996) başlıklı kitabında da yazdığı gibi Devonshire Dükü sıklıkla Paris'e gittiği zamanlar Bellini'yi görürdü ve onun en

büyük destekçileri arasındaydı. Bellini 1833 yazında Londra'ya geldiği zaman da Dük ona yakın ilgi göstermişti, ama Rossini'nin aksine Bellini Londra'da kendisini o yaz oldukça yalnız ve mutsuz hissetmişti. Dük'ün Bellini'ye olan düşkünlüğü Jean-Pierre Dantan'a (1800-1869) bugün Chatsworth'te bulunan bestecinin büstünü yaptırmış olmasından da belliydi.

Dük Osmanlı İstanbul'unu ziyaret ediyor

6. Devonshire Dükü kıta Avrupası'na yapmış olduğu sık seyahatleri ile de biliniyordu. Avrupa'da görmediği yer kalmamış gibiydi. Hatta yakın dostu olan Rus Çarı I. Nikola'nın 1826'da Moskova'daki taç giyme törenine Birleşik Krallık elçisi olarak katılmış, 1839 yılının Mart ayında birkaç hafta kaldığı İstanbul'a dahi gelerek Sultan II. Mahmud'un huzuruna çıkmıştı. İngiliz gazeteleri onun Malta üzerinden yandan çarklı Achéron gemisiyle İstanbul'a geldiğini yazarlarken 28 Mart 1839 tarihli *English Chronicle and Whitehall Evening Post* gazetesinde olduğu gibi, biraz da alaycı bir dille, "büyük apoletli" üniformasıyla Donizetti'nin Sultan'ın öğrencilerine müzik dersi verdiğini de bildiriyorlardı. Müziğe bu kadar düşkün olan 6. Dük mutlaka İstanbul'da Giuseppe Donizetti'yi görmüş, ya da hiç olmazsa Rossini ve Bellini operalarından potpuriler çalan bandosunu dinlemiş olmalıydı.

Dük İstanbul'dan ayrılırken Boğaz'da gezinti yaptığı ve bazı kaynaklara göre Sultan II. Mahmud'un hediyesi olduğu belirtilen üç çifte sandalını da beraberinde İngiltere'ye götürmüştü ve Chatsworth'ün en görkemli salonuna yerleştirmişti. İşte ben de bu hikâyenin ve sandalın izinde gelerek bir gece kaldığım Chatsworth'ün o cennet ortamında kendimi bulmuşum, ama sandal ne yazık ki daha birkaç sene önce her nedense yerinden kaldırılmıştı. Turistler bahçeleri boşaltıp o akşam yıldızlar çıktığında bahçeye kurulan dev boyutlardaki yazlık sinema perdesinde Leonard Bernstein'in *Batı Yakası'nın Hikâyesi* gösteriliyordu. 1696'da

Devonshire House'ta bir balo, 1850

Chatsworth'te Sultan II. Mahmud'un hediyesi olduğu kayık, (Emre Aracı koleksiyonu)

inşaata tamamlanmış olan yapay şelâlenin tepesindeki o 18. yüzyıl tapınağı ise yıldızlar altında bir loca gibi uzaktan sessizce bu manzarayı izliyordu. Ama o tapınakta o gece hâlâ müzik odasından yankılanan, Mendelssohn'un *Bir Yaz Gecesi Rüyası* duyuluyor gibiydi âdeta. Zira böylesine bir manzara ve bu ortam sadece bir rüyadan

ibaret olabilirdi... 🌸

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.